

Myrressursene i Trøndelag

I hvilken grad kan disse utnyttes i bruksutbyggingen Foredrag på Trøndelag Myrselskaps årsmøte 10. mars 1982

Av direktør Ole Lie

Innledning

Den oppgave som jeg er anmodet om å ta meg av, kan deles i to:

1. Størrelsen og beskaffenheten av myr-arealene i Trøndelagsfylkene.
2. Mulighetene for utnyttelse av myrene i bruksutbyggingen.

Aller først bør begrepene myr og bruksutbygging defineres. En bør også ha målsettingen for bruksutbyggingen klart for seg.

Myr

Kort sagt er myr et landområde, stort eller lite, hvor den mineralske grunnen er dekket av et lag med organisk jord, som oftest torv. Det organiske jordlaget er dannet ved opphoping av vesentlig plantemateriale fra vegetasjonen på stedet, eller ved tilføring av organisk materiale.

Ifølge internasjonal enighet kreves at tykkelsen på det organiske jordlaget skal være minst 30 cm i naturlig og 20 cm i tørrlagt tilstand. Innholdet av organisk materiale må være minst 40 vektprosent. Det må m.a.o. være slik at den organiske substans preger jordartens egenskaper. Myrjordas karakter er forskjellig fra mineraljord. Dette er noe vi må ha klart for oss ved dyrking og bruk av myrjord.

Bruksutbygging

I videste forstand er bruksutbygging å øke produksjonsgrunnlaget på bruket. Det kan skje på minst tre måter som har interesse i denne sammenheng.

1. Økning av arealgrunnlaget.
2. Økning av produksjonsintensiteten pr. arealenhet.

3. Økning av mulighetene til å foredle brukets planteproduksjon i egen bedrift.

Resultatet som tilsiktes er bedre vilkår for dem som har sitt arbeid knyttet til brukene.

Jeg går ut fra at det er ressursene av udyrket myr Trøndelag Myrselskap har tenkt på i denne sammenheng. Med andre ord myrene som faktor for å øke arealgrunnlaget til brukene.

Målsetting for landbrukspolitikken

Målsettingen for norsk landbrukspolitikk er vedtatt av Norges Storting og oppsummert slik i Stortingsmelding nr. 14 – om landbrukspolitikken:

- a. Å bidra til løsning av samfunnsmessige oppgaver som:
  - sikring av matforsyningen og virkesforsyningen til treforedlingsindustrien
  - stabilisering av bosetting i de næringssvake distrikter
  - en effektiv, langsiktig og forsvarlig ressursutnytting.
- b. Å gi yrkesutøverne i landbruket trygge økonomiske og sosiale vilkår.

Vi ser at bruksutbyggingen kommer inn som en særdeles viktig faktor i målsettingen for landbrukspolitikken. Vi kan m.a.o. si at målsettingen for bruksutbyggingen er å medvirke til gjennomføring av den landbrukspolitikk som er vedtatt av Stortinget.

Myrarealene i Trøndelagsfylkene

Storparten av Trøndelagsdistriktet har gjennom tidene hatt klima og forhold

ellers som betinger en hyppig myrdannelse. Dette avspeiler seg også i den trønderske natur, som er rik på myrforekomster.

I sin bok *Myrene i næringslivets tjeneste*, har dr.agr. Aasulv Løddesøl gitt en fylkesvis oversikt over landets myrarealer under skoggrensen. Disse arealoppgaver bygger på Landsskogtakseringens linjetakster i 1921. Senere revisjonstakseringer har ikke gitt endringer av avgjørende betydning.

Etter Løddesøls oversikt er myrarealet under skoggrensen i Sør-Trøndelag 2 346 170 dekar og i Nord-Trøndelag 2 782 580 dekar. Dette utgjør henholdsvis 22,01 og 20,51 % av samlet areal under skoggrensen. Trøndelagsfylkene har nesten dobbelt så høy myrprosent som gjennomsnittet for landet, som er 12,44.

For arealet over skoggrensen har Løddesøl anslått at myrfrekvensen tilsvarer halvparten av myrprosenten under skoggrensen. Ut fra denne vurdering skulle 10 – 11 % av arealet over skoggrensen i Trøndelag (som ikke er med i Landsskogtakseringens telling) bestå av myr.

Myrarealet i høyfjellet vil etter en myrfrekvens på 10 % utgjøre ca. 804 000 dekar i Sør-Trøndelag og 885 000 dekar i Nord-Trøndelag.

Samlet myrareal i Trøndelagsfylkene er anslagsvis 6 818 000 dekar, herav 3 150 000 dekar i Sør-Trøndelag og 3 668 000 dekar i Nord-Trøndelag.

Sammenligner vi med jordbruksarealet som etter Statistisk Årbok 1980 utgjorde 672 000 dekar i Sør-Trøndelag og 774 000 dekar i Nord-Trøndelag, finner vi at Trøndelagsfylkene har 5 ganger så stort myrareal som jordbruksareal. Dette forteller noe om den enorme arealressurs myrene representerer i Trøndelag.

Det er ingen tvil om at myrene arealmessig er en enorm ressurs. For bruksutbyggingen må vi likevel stille to spørsmål. Det ene går på kvaliteten av myrene som dyrkingsjord og det andre går på disse

arealers beliggenhet både i forhold til den øvrige landbruksbosetting og i forhold til de klimatiske grenser som tross alt er meget viktige for planteproduksjonen og innhøstningsmulighetene.

Klassifisering av Trøndelagsmyrene til dyrking

Vi har ikke systematiske undersøkelser av myrene for hele Trøndelag. Derimot foreligger et omfattende materiale om spredte undersøkelser som viser at myrene i Trøndelag er av relativt gunstig kvalitet for oppdyrking. Vi tenker her på de tekniske og biologiske forhold. Store deler av Trøndelag har fjellgrunn som har gitt løsmasseavleiringer med mange fordeler. Dette har hatt betydning for myrenes kalk- og næringstilstand og for andre egenskaper som har betydning for dyrkingsmulighetene.

Myrenes beliggenhet i forhold til de klimatiske grenser er heller ikke alt for ugunstig sammenlignet med den geografiske beliggenhet som distriktet har.

Forsker Ole Hans Baadshaug har behandlet spørsmålet Klimatiske grenser for myr dyrking i Trøndelag (Jord og Myr nr. 5/1981).

Baadshaug tar utgangspunkt fra forsøk i Øystre Slidre. Det var her felter i forskjellig høyde fra 550 m o.h. til 1300 m o.h.

Resultatene fra forsøkene i Valdres viser «at en under normale år kan oppnå tilfredsstillende grasavlinger i opp til 1150 – 1200 m høyde». Risikoen for overvintringsskader, dårlig plantedekke og ugunstige værforhold i veksttiden er større med økende høyde. Baadshaug konkluderer derfor med at det i praktisk dyrking av gras på fastmark ikke bør være høyere enn 1050 – 1100 m o.h. og for ettårige kulturer (grønnfórvekster) 1000 m o.h.

Forsøk på myrjord i 900 – 1000 m o.h. i Valdres viste at avlingene på myrfeltene var minst like store som på fastmarksfel-

tene under ellers like forhold både for grønnfôrvekstene og første års bestand av de mest hardføre flerårige engvekstene. I en del tilfeller var det betydelig større avling på myr enn på fastmark. Baadshaug uttaler: «Resultatene tyder på at middels omdannet veldrenert torvjord kan være et svært gunstig voksemedium også i de høyestliggende dyrkingsområdene.»

Overvintringen av de flerårige engvekstene og dermed varigheten av plantedekket viste seg klart dårligst på myr. Fra og med andre engåret ble derfor avlingene på myrfeltene mindre enn på fastmarksfeltene.

Den viktigste årsaken til de spesielle overvintringsproblemene på myr er at disse arealene vanligvis utgjør flate partier eller forsenkninger i terrenget. Her vil det lett bli oversvømmelser under mildværsperioder om vinteren eller under vårløsningen, slik at plantedekket utsettes for is- og vannskader.

Baadshaug uttaler:

«Konklusjonen på de undersøkelserne som er referert foran, er at høydegrensa for grasdyrking på myr må settes noe lågere enn for fastmark, i Valdres-regionen på ca. 1000 m o.h., dvs. i høyde med skoggrensa i området. Dette samsvarer bra med Jordregisterinstituttets retningslinjer for klassifisering av dyrkingsjord i høgere områder. Ifølge disse kan myr i flatt lende registreres som dyrkingsjord opp til skoggrensa, fastmark opp til ca. 100 m over skoggrensa, når forholdene ellers er gode. Disse retningslinjene vil i hovedsaken gjelde også for Trøndelagsfylkene. For myrrealene i landsdelen kan det imidlertid være grunn til å ta et visst forbehold.»

Baadshaug begrunner dette forbehold med at Trøndelag har mer ustabil vinterklima og snødekke enn Valdres. Det påpekes dessuten at høydegrensa går ned fra innlandet og ut mot kysten og fra sør mot nord innen Trøndelagsregionen.

Skoggrensa går også nedover i de samme retninger.

Det må også tilføyes at mange andre faktorer, som har sammenheng med myrtype, torvstruktur, hellingsgrad og retning samt leforhold, har stor betydning for høydegrensa ved vurdering av dyrkingsmulighetene.

Kravet til god drenering, fornuftig jordarbeiding eller oppdyrkingsmetode øker med økende høyde over havet. Det samme kan sies om behovet for riktig kalking og gjødsling. Resultatet av myr dyrking er alltid sterkt avhengig av innsatsen. Dette gjelder i særlig grad ved dyrking i fjellet.

Den beste orientering om myrenes kvalitet som dyrkingsjord vil vi antakelig få fra de systematiske myrinventeringer som er foretatt i Trøndelag gjennom et samarbeid mellom Trøndelag Myrselskap og Det norske myrselskap. Dette arbeid ble for Trøndelag påbegynt i 1953 og omfatter de fleste kystkommuner og etpar innenlandskommuner.

Ved inventeringene ble de dyrkbare myrene vurdert i fem klasser D1 – D5. Det er D1 – D3 som i første omgang anbefales til dyrking, men det utelukker ikke at myr av simplere kvalitet i mange tilfeller kan anbefales oppdyrket.

Resultatet av klassifiseringen til dyrking ved myrinventeringene i Trøndelagsfylkene er fremstilt i tabell 1. Av tabellen fremgår at ca. 70% av myrarealet i de inventerte områder er karakterisert som dyrkingsmyr av forskjellig dyrkingsklasse, mens ca. 30% er så godt som helt uskikket for dyrking. Her må skytes inn at begrepet dyrkingsklasse *ikke* direkte angir verdien som dyrkingsmyr på ett bestemt tidspunkt. Dyrkingsklasse er summen av naturgitte forutsetninger for oppdyrking, f.eks. myrtype, struktur, dybde, undergrunn og klimatiske forhold m.v. Forutsetninger som kan forandres, f.eks. veiforbindelser, eller forhold som

påvirkes av en tidsbestemt aktualitet, slike som behovet for dyrkingsarealer m.v., er

ikke medbestemmende for nevnte gradering.

Tabell 1. Dyrkingsmyr i enkelte Trøndelagskommuner, areal i dekar.

	D1 – 3	D4 – 5	Uskikket
<i>Sør-Trøndelag</i>			
Hitra	10 100	13 400	11 500
Frøya	1 990	3 280	1 430
Ørland	1 740	690	100
Bjugn	6 100	2 700	1 500
Rissa	7 000	13 500	10 860
Osen	750	5 550	4 000
<i>Nord-Trøndelag</i>			
Vikna	750	10 100	6 070
Leka	160	870	240
Nærøy	1 450	4 250	800
Flatanger	550	4 060	2 740
Namdalseid	2 850	30 400	13 750
Sum	33 440	88 800	52 990
% av myrareal	19	50	31

Dyrkingsklasse: D1 = Meget god dyrkingsmyr   D4 = Mindre god dyrkingsmyr
 D2 = God dyrkingsmyr   D5 = Dårlig dyrkingsmyr
 D3 = Middels god dyrkingsmyr   U = Uskikket til dyrking

Tabell 2. Utdrag etter forsøksleder Hans Hagerup, forsøk i Fiplingdalen, Grane kommune – 350 – 400 m o.h.

Middel for 6 engår, høy	Uten kalk 493 kg/dekar	Med kalk 567 kg/dekar
-------------------------------	---------------------------	--------------------------

Tabell 3. Utdrag etter forsøksleder Nils Vikeland – forsøk i 400 – 500 m o.h.

Forsøkssted	Høy, kg pr dekar – kg N pr dekar			
	0	5	10	15
Åsane, Stjørdal				
Middel 3 år	367	526	572	622
Nordli				
Middel 3 år	205	496	594	676
Kveli				
Middel 3 år	364	499	613	578
Middel	312	507	593	625

Tabell 4. Utdrag etter forsøksleder Paul Solberg – forsøk på Gaukelimyrr, N. Aurdal, 975 m o.h. – snauffjell.

Gjennomsnitt	Pløyd felt	Freset felt
5 forskjellige gjødninger og middel for 6 engår, høy (variasjon)	648 kg/dekar (799 – 492)	672/kg dekar (821 – 509)

Andre undersøkelser i Trøndelag viser også at myrene i stor utstrekning er brukbare eller godt egnet til dyrking. Det er ofte relativt grunne myrer med gunstige undergrunnsforhold, når en ser bort fra en del myrer som ligger på fjellgrunn. Dette siste er mest typisk på øyene og i kystbeltet.

Hvis vi drister oss til å anta at resultatene fra myrinventeringene er representative for det totale myrareal i Trøndelag, som er anslått til 6,8 mill. dekar, vil i alt 4,76 mill. dekar være dyrkbar myr. Selv om vi reduserer dette areal til halvparten for å utelukke områder som kan bli disponert til andre formål eller av annen grunn må falle utenfor i rimelig fremtid, får vi en aktuell dyrkingsreserve på 2,38 mill. dekar myrjord.

Trøndelagsfylkenes samlede jordbruksareal var, som nevnt, tilsammen 1 446 000 dekar. En eventuell dyrking av nevnte myrareal på 2,38 mill. dekar, vil bety mer enn en fordobling av jordbruksarealet i fylkene.

Både forsøksresultater og praktisk myr dyrking viser at myrene kan gi store avlinger av de vekstslag som egner seg for myrjord og under de klimaforhold som rå. Forsøk på myr i Fiplingdalen, i 350 – 400 m høyde over havet og like nord for Nord-Trøndelags grense, viser at avlingene har vært bort imot 600 kg høy pr. dekar med forholdsvis moderat gjødsling (kfr. tabell 2). Forsøksarbeidet både ved myrforsøksstasjonen på Mæresmyra og andre steder har gitt anvisninger for dyrking og bruk av myrjord av de forskjellige typer. Store avlinger av gras og andre fôrvekster oppnås vanligvis på

myrjord. Derimot er korndyrking mer usikkert, bortsett fra de beste strøk i fylkene. Tabellene 3 og 4 viser noen avlingsresultater som også underbygger at engdyrking i høyere strøk viser gode resultater.

Det er for øvrig stor interesse for myr dyrking i Trøndelag. Mange bruk utvider sine arealer ved dyrking av myr i direkte tilknytning til brukene. Det har dessuten vært en sterk utvikling i dyrking av fellesbeiter. Betydelige områder myrjord er oppdyrket for beitedrift eller fôrproduksjon. Samarbeid på denne måte letter utnyttelsen av arealer som ligger avsides, spesielt der det er nødvendig med veibygging. For det enkelte bruk er ofte adgangen til et fellesbeite like verdifullt som en økning av brukets eget areal. Fellesbeitet muliggjør som kjent en del fordeler både av sosial og næringsmessig karakter, ved at dyrene blir tatt hånd om og utnyttet maksimalt tre-fire sommer måneder.

Mulighetene for utnyttelse av de dyrkbare myrarealene

Utnyttelse av de relativt store, dyrkbare arealer forutsetter selvsagt at egnede driftsformer tas i bruk, eller m.a.o. at det skjer en tilpassing til de driftsmessige betingelser som hersker i de strøk hvor arealene ligger. Vi vil også finne at det bare er en del av de dyrkbare arealene som er aktuelle som jordreserver for allerede eksisterende bruk. Det er imidlertid vanskelig å sette grenser. Dessuten vil utviklingen gjøre at slike grenser kan flyttes.

For å kunne vurdere mulighetene til oppdyrking av dyrkbare myrstrekninger og andre dyrkbare arealer, må vi nevne

de former for utnyttelse som kan være aktuelle, eller rettere sagt mest nærliggende:

1. Tilleggsjord direkte til enkelte bruk.
2. Utnyttelse av arealer til fellesbeiter eller fellessetrer.
3. Felles utnyttelse av arealene til produksjon av gras eller andre fôrvekster.

Når det gjelder utnyttelse som tilleggsjord direkte til de enkelte bruk, er det som oftest en forutsetning at arealene ligger nært bruket. Det finnes imidlertid eksempler på at arealer som ligger relativt langt unna, kan nyttes som tilleggsjord.

Fra gammel tid var seterdrift langt til fjells en vanlig driftsform i mange av våre bygder. En mer moderne form for utnyttelse av tilleggsjord i stor avstand fra brukene, har nå utviklet seg i flere av dalbygdene på Østlandet. Det foregår i disse bygder en utstrakt fôrproduksjon langt til fjells. I mange tilfeller skjer dette ved et samarbeid mellom interesserte naboer.

Et eksempel på moderne seterdrift er gjennomført av Storsteigen landbruksskole i Alvdal. Skolen har dyrket et større myrlandt areal på Mæløyen seter, som ligger vel 60 km fra skolen og i ca. 900 m's høyde over havet. Hit fraktes besetningen tidlig om våren og får sitt sommerfôr som beite og silo. Fôringa på setra varer vanligvis i 90 til 100 dager. En kombinasjon med silo og beite gjør at sesongen blir lengre og fôringen mer tilfredsstillende. Dette skjer på den måten at dyrene får et stort tilskudd av silofôr både vår og høst.

For utnyttelse av arealer som ligger langt borte fra brukene er fellesdrift aktuelt. Det kan være felles beite eller det kan være felles fôr dyrking.

Ved fellesbeite må det samles så mange dyr at melking og stell gir full beskjefthet for en eller to personer som da bør bo på stedet i beitetiden.

Fellessdrift om fôrproduksjon kan også

medføre store fordeler. Mange spørsmål løses som fellesoppgaver og de forskjellige arbeider går lettere.

Samarbeid og fellesskap gjør at det blir enklere å gjennomføre prosjektene. En betingelse er i alle tilfeller at det er tilfredsstillende veiforbindelse til arealene. En riktig og fast organisering må også nevnes som en avgjørende faktor for fellesdrift.

Muligheten for å nytte de dyrkbare arealer som tilleggsjord til eksisterende bruk, avhenger bl.a. av hvor de dyrkbare strekninger ligger i forhold til de bruk som har behov for tilleggsjord. En ting er imidlertid sikkert at der det finnes jordbruk, der er det også behov for tilleggsjord.

Selv om myrene ofte kan være mindre gunstige som dyrkingsarealer, vil myrjord fullt ut kunne gjøre nytten. Det er imidlertid viktig at man ser de begrensende faktorer. Det er videre avgjørende at det ved oppdyrkingen blir gjort godt og riktig arbeid. Det kan nå brukes dyrkingsmåter som langt på vei vil eliminere mange av problemene med myra som dyrkingsjord. Jeg tenker her på mulighetene for bedre grøfting, tilføring av mineraljord i toppsjiktet, omgraving av torvlag og undergrunnsjord for innblanding av mineralmateriale i jordsmonnet og plogsjiktet. Profilering av overflata er en metode for å unngå skader av vannansamlinger vinter og vår.

Sammenfatning

Hvis jeg til slutt skal søke å gi en samlet konklusjon om det tema jeg har behandlet, må det bli slik:

Det er mye dyrkbar myr i Trøndelag. Det finnes både dyrkingsteknikk og driftsmetoder som gjør at disse arealer kan bli en viktig ressurs for bruksutbyggingen. Myrjorda er imidlertid på mange måter vanskelig å ha med å gjøre. I tillegg til god og riktig teknikk ved oppdyrking må også driftsteknikken tilpasses. Dette gjel-

der både for myr til vanlig åkerdrift og til fôrproduksjon som beite eller grasproduksjonslag.

Ved bruk av myr til beite er det helt avgjørende at oppdyrking og drift blir riktig lagt an.

Jeg må ta en reservasjon overfor reguleringsmyndighetene og samfunnsplanleggerne. Dette at vi har store arealer som kan dyrkes og utnyttes til bruksutbygging må på ingen måte brukes som unnskyldning for unødvendig å legge beslag på dyrka og dyrkbar mark sentralt til utbyg-

gingsformål. Den sentrale og nærliggende jorda er verdifullere, den er dessuten utgangspunktet for de brukene som i samarbeid kan utnytte mer fjerntliggende arealer i fellesskap.

Endelig kan vi fastslå:

Trøndelagsfylkene har myrressurser som kan utnyttes til bruksutbygging etterhvert som det blir behov. Det er arealer nok for å gjøre mange små bruk til bærekraftige enheter og til utbygging av nye bruk ved bureising.

Organisering av arbeidet ved nydyrking

Av direktør Ole Lie

Innledning

Hensikten med dyrkingsarbeidet kan være noe forskjellig. Økning av produksjonsgrunnlaget på gården eller med andre ord gunstigere størrelse av bruket er et viktig moment. En bedre utnyttelse av gårdens maskinkapasitet eller gårdens ressurser av arbeidskraft er også med i bildet.

Økt matproduksjon og distriktsutbygging er viktige momenter. Bedre miljøforhold teller også med ved bevilgning av støtte til jorddyrking. Endelig kan nevnes at arbeid på bruket under dyrkingsperioden kan være økonomisk gunstig for den som driver bruket og samtidig utfører dyrkingsarbeidet.

Det følger også en rekke problemer med nydyrkingen. Større areal fører til økt behov til driftsbygning og andre kapitalkrevende investeringer, f.eks. maskinkjøp og mekanisering på annen måte. Kapitalkrevende investeringer fører videre til økt låneopptak. Dyrking og utviding av bruksstørrelsen og produksjonen stiller også større krav til arbeidsinnsats og dyktighet hos brukerne.

Ved felles dyrking til beite eller annen

fôrproduksjon stilles det krav til samarbeid mellom flere brukere. En rekke sosiale spørsmål vil kunne reise seg i denne forbindelse:

Forarbeidet – organisering

Planleggingen av dyrkingen starter gjerne med en foreløpig undersøkelse eller befaring av dyrkingsarealene. Dette for å skaffe seg en oversikt over mulighetene. Det kan være aktuelt å drøfte spørsmålet om dyrking i fellesskap og bruk av arealene i fellesskap til beite eller fôrdyrking. Et annet alternativ er felles innsats under dyrkingsarbeidet, men deretter oppdeling av arealet slik at hver enkelt deltaker får sin del. Endelig vil det i mange tilfeller være aktuelt at både oppdyrkingen og bruken av jorda utføres av den enkelte bruker som tillegg direkte til vedkommendes eiendom.

Ved dyrking i fellesskap med fellesdrift som mål, er det viktig at det skjer en viss modningsprosess i samarbeidet og dannelsen av laget. Man bør bruke noe tid til å diskutere den enkeltes interesser for prosjektet og derved finne ut den mest ideelle gruppering av naboer eller gård-